

ПРИНЦИПИ ГНОСЕОЛОГІЧНИХ ЗАСАД УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

САМБОРСЬКА Оксана Юріївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін факультету права, публічного управління та адміністрування, Вінницький державний педагогічний університет, м. Вінниця, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1911-9138>
e-mail: o.samborska@vspu.edu.ua

Запропоновано принципи змісту та принципи використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Представлено склад принципів змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства, та розкрито й описано зміст кожного з таких принципів. Представлено склад принципів використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства, та надано й описано зміст кожного з таких принципів. Показано негативні наслідки недотримання кожного з виділених принципів у групах принципів змісту та використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, бізнес-процес, управління, принцип, зміст, використання, наслідки недотримання.

PRINCIPLES OF EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF BUSINESS PROCESS MANAGEMENT IN PROVIDING AN ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY

SAMBORSKA Oksana

Vinnitsa State Pedagogical University

The principles of content and the principles of using epistemological foundations for managing business processes in ensuring the economic security of an enterprise are proposed. The principles of content should be applied during the construction of the relevant foundations up to the moment of their use, while the principles of using such foundations should be applied after the foundations are constructed and during their use.

The components of the principles of content of the epistemological foundations for managing business processes in ensuring the economic security of an enterprise include ontological certainty, scientific justification, proven validity, excessive completeness, objectivity, systematic approach, logical coherence, conceptual pluralism, structuring, completeness, internal coherence, and interdisciplinarity. The content of each of these principles is revealed and described.

The principles for using the epistemological foundations for managing business processes in ensuring the economic security of an enterprise include multicombinability, universality, the anthropic factor, the subjectivity of managerial influence, methodological variability, epistemological additivity, practical completeness of interpretation, unambiguous interpretation, instrumental adequacy, empirical verifiability, the possibility of practical operationalization, and practical value. The content of each of these principles is provided and described.

The negative consequences of non-compliance with each of the highlighted principles in the groups of principles of content and use of the epistemological foundations for managing business processes in ensuring the economic security of an enterprise are demonstrated.

Keywords: economic security of an enterprise, business process, management, principle, content, use, consequences of non-compliance.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ АБО ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Забезпечення економічної безпеки підприємства є одним з ключових питань в діяльності українських підприємств після початку повномасштабної війни проти України у 2022 р. Таке забезпечення економічної безпеки може бути здійснене з використанням різних інструментів, у тому числі на основі управління бізнес-процесами підприємства на засадах процесного підходу в управлінні. Використання будь-якого управлінського інструменту, у тому числі управління бізнес-процесами, має спиратися на певні гносеологічні засади (від давньогрецького «γνώσις» — «знання» [1,2]), тобто теоретичні положення, які зумовлюють зміст та порядок використання певного управлінського інструменту. У практиці управління такі гносеологічні засади часто приймаються аксіоматично, втім для забезпеченості обґрунтованості та системності управлінського впливу такі гносеологічні засади все ж таки доцільно формально визначати. Логічно, що визначення таких гносеологічних засад має здійснюватися відповідно до певних принципів, встановлення та формалізація яких дозволяють відповідні гносеологічні засади сформулювати та викласти максимально структуровано, повно та змістовно. Отже, це дозволяє п'оставити питання розкриття принципів гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Тематика економічної безпеки для українських підприємств була затребуваною й до повномасштабної війни проти України, а з початком такої війни актуальність такої тематики тільки зростає. Сутність економічної безпеки підприємства, механізми та шляхи її забезпечення, генеза виникнення самого поняття, концепції економічної безпеки є в цілому представниками у сучасних наукових працях [3–15 та ін.]. Так само розглянутими є питання чинників формування економічної безпеки підприємства [16] та загроз такій безпеці [17]. Початок воєнних дій проти України тільки актуалізував проблематику забезпечення економічної безпеки підприємства [18–21 та ін.]. Водночас повного та комплексного вирішення завдання забезпечення економічної безпеки підприємства не отримало й досі, що зумовлює пошук вирішення такого завдання, у тому числі з використанням різних управлінських інструментів.

Одним з принципових управлінських підходів до вирішення завдання забезпечення економічної безпеки підприємства може бути процесний підхід з його імплементацією в управління підприємством у вигляді управління бізнес-процесами. Процесний підхід має серйозне теоретичне підґрунтя [22–25 та ін.], давно та успішно використовується у практиці управління підприємствами [26–30 та ін.] завдяки своїм перевагам, які представлені у [31, 32].

Імплементація процесного підходу для забезпечення економічної безпеки підприємства має спиратися на певні гносеологічні засади, хоча в теорії управління поєднання цих двох концептів не є принципово новим, наприклад [33–35]. А побудова таких теоретичних засад має спиратися на певні формалізовані принципи з метою забезпечення повноти, цілісності та несуперечливості таких засад. При цьому під принципом традиційно розуміють певний першопочаток, те, що лежить в основі чогось, сукупності фактів; засадниче, фундаментальне твердження [36]. Відповідні принципи гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства не формалізовані та потребують свого більш докладного висвітлення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є структурне представлення та розкриття змісту принципів гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства як основи побудови та використання відповідних засад.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Конкретизація принципів певного об'єкта, принципів побудови, використання або функціонування певної системи елементів є традиційним прийомом для наукового методу пізнання [37].

Гносеологічні засади управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства запропоновано формувати та використовувати на основі відповідних принципів, які розділено на дві групи (рис. 1): принципи змісту відповідних засад та принципи їхнього використання. Принципи *змісту* гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства відображають вимоги щодо таких засад з позиції їхньої теоретичної обґрунтованості, повноти та достатності для опису відповідного управління бізнес-процесами. Принципи *використання* гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства більшою мірою стосуються не структури та змісту відповідних засад, а їх практичного використання (курсив авторський).

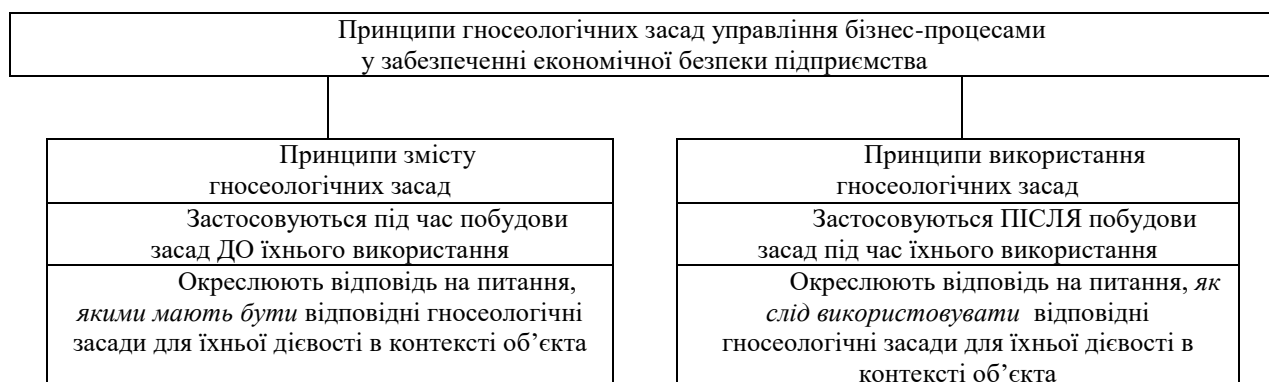

Рис. 1. Групи принципів гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства (авторська розробка)

Важливість принципів *використання* гносеологічних засад полягає у тому, що відповідні засади, звичайно, мають цінність і з суто гносеологічної точки зору (цінність знання полягає у ньому самому), але, у першу чергу, у контексті дослідження такі гносеологічні засади є необхідними для подальшої практичної

експлікації (розгортання) засад управління бізнес-процесами у практичному забезпеченні економічної безпеки підприємства (курсив авторський).

Конкретизація принципів певного об'єкта, принципів побудови, використання або функціонування певної системи елементів є традиційним прийомом для наукового методу пізнання [15]. Такі принципи можна визначати аксіоматично, логічно або емпірично. У першому випадку мова йде про явне декларування, аксіоматичні засади подальшого вивчення або конструювання таких об'єктів. Логічне визначення принципів означає методологічну аналогію або методологічну експансію та є коректним тільки у разі подібності досліджуваних об'єктів/систем/процесів або принципової їхньої схожості за певними характеристиками. Емпіричне визначення принципів є класичним прикладом індукції й попри очевидні переваги — верифікацію, порівнювану простоту тощо — має й серйозне обмеження, тому що є коректним тільки для значних за обсягом статистичних рядів й погано є придатним для вивчення принципово нових об'єктів дослідження. Отже, перша група задекларованих принципів — принципи змісту відповідних гносеологічних засад — окреслені аксіоматично на підставі узагальнення загальнонаукових принципів до побудови наукового знання щодо будь-якого об'єкту або процесу. Друга група задекларованих принципів — принципи використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства — окреслена квазі-емпірично, на підставі логічного узагальнення вимог до використання пояснювальних засад теоретичного змісту для вирішення завдань практичної спрямованості.

Принципи змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства подано на рис. 2. Розкриття змісту кожного із запропонованих принципів представлено у табл. 1.

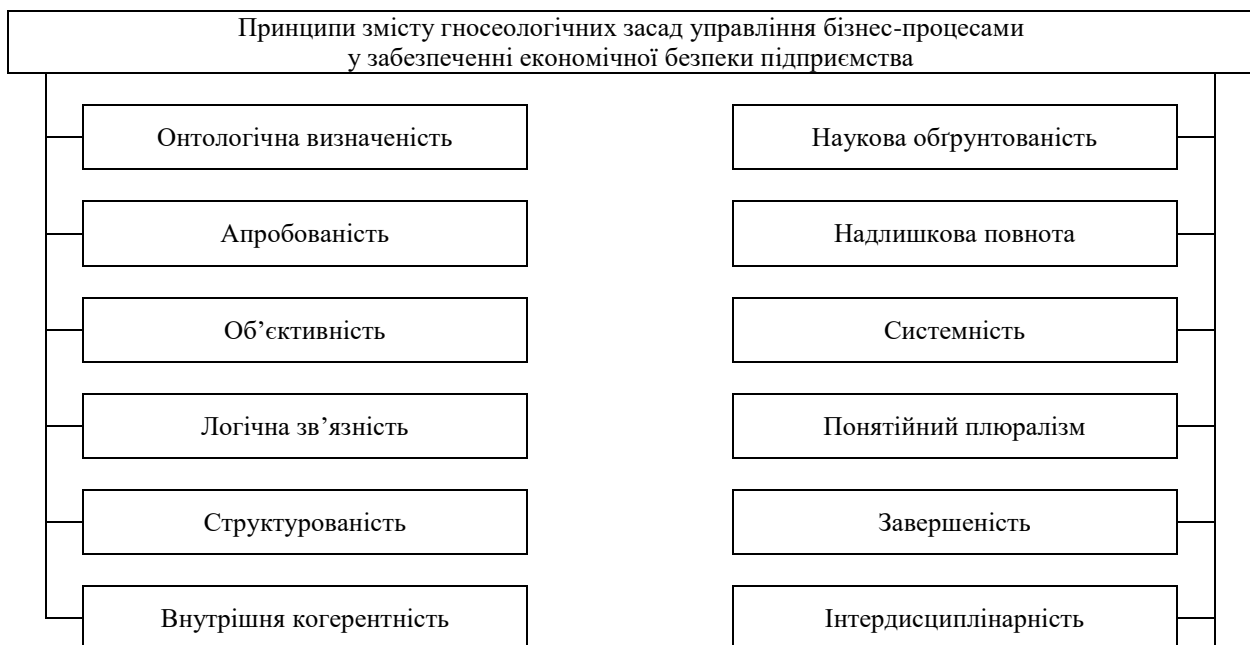

Рис. 2. Принципи змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства (авторська розробка)

Наведені принципи змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства заслуговують на більш повне висвітлення.

Онтологічна визначеність, тобто «визначеність в існуванні», є базовим принципом змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Такий принцип передбачає, що будувати будь-які гносеологічні конструкції можна тільки щодо об'єктів та/або явищ, існування яких є загальновизнаним. Такі об'єкти та явища можуть бути й номінальними денотатами — використання номінальних денотатів доволі широко зустрічається у різних галузях науки, але об'єкти та/або явища, для яких планується створювати та використовувати гносеологічні засади, неодмінно мають існувати, у реальному світі або на основі використання конвенціоналізму. Щодо гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства на основі поєднання наукового, логічного та емпіричного підтвердження можна стверджувати, що всі складові відповідних засад існують. Поняття «бізнес-процес», «управління», «економічна безпека», «підприємство» є усталеними для сучасної теорії управління та економічної безпекології мікрорівня. Більш того, для таких понять є підтвердження у матеріальному світі, які мають реальну природу та можуть бути верифіковані емпірично, отже дотримання цього принципу не викликає сумнівів.

**Опис принципів змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами
у забезпеченні економічної безпеки підприємства**

Принципи	Розкриття змісту принципів
Онтологічна визначеність	Реальність існування та (можливо, множинна) визначеність розуміння всіх складників відповідних гносеологічних засад, понять «управління», «бізнес-процес», «економічна безпека»
Наукова обґрунтованість	Входження до складу гносеологічних засад тільки науково обґрунтованих та ustalених у гносеологічному сприйнятті положень, концептів, ідей, інструментів, методів
Апробованість	Підтвердження змістової надійності складників гносеологічних засад шляхом їхнього тривалого використання у практиці наукових досліджень та практичної діяльності підприємств
Надлишкова повнота	Достатній обсяг гносеологічних засад, який дозволяє використовувати навіть їхню певну частину для розуміння предмету дослідження та/або впливу та вирішення щодо нього завдань практичної спрямованості
Об'єктивність	Незалежність змісту гносеологічних засад та їхньої вірності й достатності для вирішення поставлених завдань від особистих поглядів, уподобань, цінностей, емоцій їхнього користувача
Системність	Врачування системної природи (представлення у вигляді пов'язаних між собою елементів з урахуванням того, що сукупність пов'язаних елементів має властивості, принципово відмінні від сукупності таких елементів, що розглядаються окремо) як самих гносеологічних засад, так і їхнього об'єкта
Логічна зв'язність	Об'єднаність окремих складників гносеологічних засад певними логічними зв'язками (на рівні однаковості природи, функціональних зв'язків тощо), входження кожного зі складників гносеологічних засад до їхнього складу на підставі певних зв'язків із іншими складниками
Понятійний плюралізм	Можливість неординарних визначень понять та категорій у складі відповідних гносеологічних засад. Можливість позначення схожого, але нетотожного змісту різними використовуваними поняттями. Ймовірність визнання різного обсягу використовуваних понять залежно від контексту
Структурованість	Упорядкованість та організованість складників відповідних гносеологічних засад на основі їхнього співвідношення за певною логікою
Завершеність	Повнота та цілісність відповідних гносеологічних засад, яка забезпечує їхню достатність для опису предметної галузі дослідження та повну готовність до практичного використання
Внутрішня когерентність	Взаємна узгодженість, семантична та структурна несуперечливість, логічна зв'язність між окремими складниками відповідних гносеологічних засад
Інтердисциплінарність	Можливість включення до складу відповідних гносеологічних засад положень, закономірностей, понять різних галузей знання, різних напрямів досліджень.

Принцип наукової обґрунтованості передбачає включення до відповідних гносеологічних засад тільки тих складників у вигляді концептів, ідей, методів, положень, які вже отримали наукове обґрунтування або емпіричне підтвердження, є ustalеними, загальноновизнаними, не потребують додаткової верифікації або підтвердження. Під час формування таких засад не планується розробляти нові гносеологічні концепти — це явно виходить за межі даного дослідження, та й взагалі за межі економіки як галузі знань, і відноситься до дослідження філософського, зокрема гносеологічного, спрямування. Для формування гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства цілком свідомо вибрано дещо вужчий, але при цьому цілком функціональний та достатній із позиції практичної потреби підхід у вигляді включення до таких засад вже наявних та апробованих складників. Завдання у такому разі буде полягати у тому, щоб із наявного різноманіття розробок гносеологічного спрямування вибрати ті, які можуть бути корисними саме для поставленого завдання.

Принцип апробованості під час формування гносеологічних засад управління бізнес-процесами для забезпечення економічної безпеки підприємства доповнює принцип наукової обґрунтованості й передбачає подальше оперування тільки такими складниками відповідних методологічних засад, які підтвердили свою вірність, достатність та практичну цінність у практиці управління. Якщо з суто наукової точки зору включення до складу відповідних гносеологічних засад контраверсійних положень, суперечливих ідей ще й має певну цінність, то для практичних потреб це є невиправданим. І тому для створення базису відповідного управління бізнес-процесами у вигляді сформованих гносеологічних засад акцент зроблено тільки на тих засадах, які вже підтвердили свою вірність, не викликають сумнівів, не мають характеру гіпотез або припущень тощо.

Цілком свідомо в розроблення відповідних гносеологічних засад покладено принцип надлишкової повноти, який передбачає надмірність використаних складників для розуміння предмета таких засад та вирішення практичних завдань відповідного спрямування. Надлишкова повнота хоча й сприяє трудомісткості суто формування відповідних гносеологічних засад, але при цьому забезпечує у подальшому дотримання принципів використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Зокрема така надлишкова повнота сприяє мультикомбінованості складників гносеологічних засад, методологічній варіативності, спрощує практичну операціоналізацію відповідних засад, у цілому забезпечує гнучкість управління та дотримання принципу Ешбі як умови його дієвості та результативності. Це в цілому підвищує практичну цінність сформованих гносеологічних засад управління бізнес-процесами для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Логічно, що до складу принципів відповідних гносеологічних засад включено принцип об'єктивності як незалежності таких засад від особливостей користувача засад або особи, яка ухвалює рішення щодо бізнес-процесів у забезпеченні економічної безпеки, оцінюванні такої безпеки тощо. Відповідні гносеологічні засади мають зберігати свій зміст, незалежність та функціональність незалежно від того, хто саме їх буде використовувати.

Як і щодо об'єктивності як загальнонаукового принципу, для відповідних гносеологічних засад запропоновано у складі принципів їхнього змісту принцип системності, який передбачає представлення як самих гносеологічних засад, так і їхнього об'єкту з урахуванням зв'язків їхніх елементів. Кожен з таких елементів не є самодостатнім, й тільки разом з урахуванням їхніх зв'язків вони формують зміст. Тільки завдяки принципу системності гносеологічні засади управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства можуть і мають бути цілісними, коли цінність має як окремий складник таких засад, який відповідно до інших принципів є апробованим, науково обґрунтованим, так і засади в цілому, які комплексно за рахунок вміщення різних складників є достатніми для вирішення практичних засад управління бізнес-процесами для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Важливим принципом у складі принципів гносеологічних засад управління бізнес-процесами для забезпечення економічної безпеки підприємства є логічна зв'язність, яка передбачає формування логічних зв'язків між окремими складниками відповідних гносеологічних засад. Зв'язки можуть відображати однорідність складників, їхній функціональний зв'язок, ієрархічні зв'язки тощо. Принцип логічної зв'язності прямо впливає на можливість дотримання принципу системності. Крім того, принцип логічної зв'язності забезпечує цілісність відповідних гносеологічних засад, а не представлення їх просто як сукупності не пов'язаних між собою окремих концептів.

Важливим принципом змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства є понятійний плюралізм, який передбачає можливість різного, але несуперечливого визначення використовуваних понять. Наприклад, існує декілька підходів щодо розуміння поняття «економічна безпека підприємства», існує не один підхід до здійснення управління тощо. Втім попри можливу множинність змісту понять, не має бути смислового конфлікту між ними, хоча й можливе певне змістова перетинання. Наприклад, щодо тієї ж економічної безпеки підприємства різні підходи до її розуміння принципово не суперечать один одному, а, скоріше, доповнюють.

Інтуїтивно зрозумілим принципом змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства є структурованість, яка доповнює інші розглянуті принципи, зокрема системність та логічну зв'язність. Всі складники відповідних гносеологічних засад, крім того що формують систему та є логічно зв'язаними між собою, демонструють структурованість, тобто є упорядкованими та організованими за певними критеріями: одні складники слугують для застосування інших, всі складники є структурованими за виконуваними завданнями. Упорядкованість складників відповідних гносеологічних засад може бути за функціональною, ієрархічною, комплементарною та іншими ознаками, які визначаються змістом таких складників.

Аксіоматично зрозумілим щодо відповідних гносеологічних засад є принцип завершеності, який передбачає достатність засад для опису предметної галузі з метою практичного застосування. Завершеність передбачає повноту таких гносеологічних засад та достатність для практичного використання: якщо засади не є достатніми для практичного використання, то вони з позиції практичних потреб одночасно не є повними.

Виключно важливим принципом у складі принципів змісту відповідних гносеологічних засад, особливо у контексті використання концептного підходу та конвенціоналізму для їхньої побудови, є їхня внутрішня когерентність, яка охоплює узгодженість, але нею не обмежується. Крім суто змістової узгодженості та несуперечливості окремих елементів внутрішня когерентність охоплює попарну взаємну узгодженість, структурну несуперечливість, відсутність семантичних конфліктів або неоднозначностей, коректний логічний зв'язок між елементами для відповідних гносеологічних засад тощо.

Нарешті, принципом змісту таких засад справедливо визнати інтердисциплінарність, тобто можливість поєднання у складі відповідних гносеологічних засад наукових знань з різних галузей знання, варіативних стосовно об'єктів закономірностей, положень, понять різних галузей знання. Інтердисциплінарність дозволяє забезпечити змістову повноту гносеологічних засад, подолати обмеження однієї царини знань, вибрати та використати ті гносеологічні концепти, які можуть бути корисними або є найбільш придатними для вирішення поставлених завдань у межах предметного поля дослідження. У разі дотримання інших принципів змісту гносеологічних засад інтердисциплінарність не породжує змістових протиріч або конфліктів, і тоді всі сформовані концепти можуть бути спільно використані для вирішення поставлених завдань.

Принципи змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства є важливими, оскільки їхнє дотримання забезпечує створення необхідного наповнення відповідних засад та забезпечення їхньої готовності до практичного використання. Але не менш важливими є принципи використання відповідних гносеологічних засад, бо зрозуміло, що навіть верифіковані, змістовні та повні гносеологічні засади у разі їхнього некоректного використання, як мінімум, обмежать отримуваний із їхнім використанням результат, а, як максимум, можуть зробити досягнення корисного результату й

неможливим. Принципи використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства подано на рис. 3.

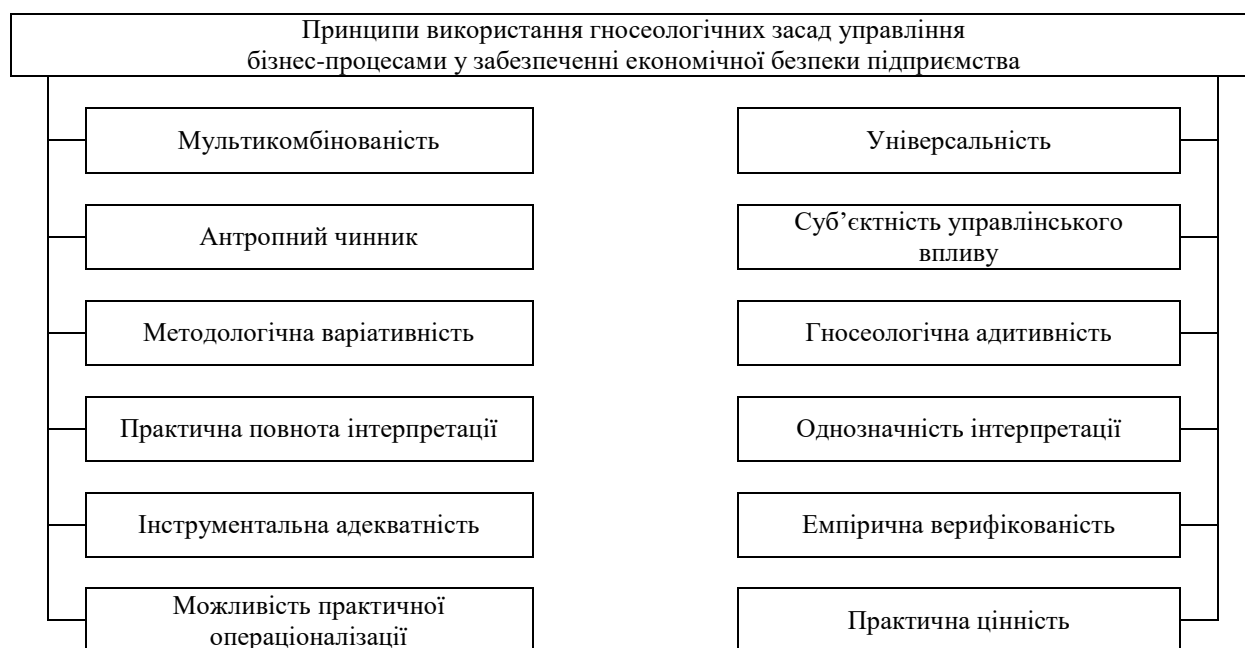

Рис. 3. Принципи використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства

Розкриття змісту кожного із запропонованих принципів використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства подано у табл. 2.

Таблиця 2

Опис принципів використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства

Принципи	Розкриття змісту принципів
Мультикомбінованість	Можливість гармонійно, без порушення функціональності та дієвості гносеологічних засад скомбінувати різні їхні елементи для вирішення окремих практичних потреб управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства
Універсальність	Придатність складників гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства до використання та їхня змістова вірність незалежно від особливостей підприємства, його розміру, галузевої приналежності, інших особливостей діяльності підприємства
Антропний чинник	Врахування під час використання відповідних гносеологічних засад в цілому та кожного з складників таких засад обов'язкової участі людини як суб'єкта дії
Суб'єктність управлінського впливу	Врахування потреби конкретизації певного суб'єкта дії (людини, групи людей, декількох груп, органу управління тощо) для практичного використання сформованих гносеологічних засад
Методологічна варіативність	Можливість формування декількох шляхів (альтернатив) використання або комбінацій складників гносеологічних засад для вирішення практичних завдань у предметній царині
Гносеологічна адитивність	Можливість додавання до складу гносеологічних засад окремих додаткових складників різного характеру, змісту та призначення у разі практичних потреб та їхньої методологічної придатності
Практична повнота інтерпретації	Достатність складників гносеологічних засад для повної та вірної практичної інтерпретації отриманих фактів та оцінок щодо економічної безпеки підприємства, стану бізнес-процесів, управління такими бізнес-процесами тощо
Однозначність інтерпретації	Визначеність, точність та відсутність неоднозначних тлумачень оцінок, фактів, управлінських сигналів у ході використання сформованих гносеологічних засад в їхній предметній царині
Інструментальна адекватність	Достатність вибраних інструментів у складі гносеологічних засад для точного, релевантного та повного вирішення практичних завдань управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства, відповідність вибраних інструментів поставленим завданням
Емпірична верифікованість	Можливість використання сформованих гносеологічних засад для отримання результатів, що можуть бути перевірені практично, можливість перевірки надійності таких гносеологічних засад у практиці управління
Можливість практичної операціоналізації	Можливість використання і достатність сформованих гносеологічних засад для вирішення практичних потреб у вибраній предметній царині
Практична цінність	Можливість успішного практичного використання сформованих гносеологічних засад для вирішення практичних потреб у розумні терміни з використанням обґрунтованої кількості всіх ресурсів (часу, коштів, трудових ресурсів тощо).

Застосування відповідних гносеологічних засад має передбачати мультикомбінованість, тобто варіативну комбінацію елементів відповідних гносеологічних засад для вирішення завдань практичної спрямованості. Кожен зі складників засад у практиці може бути поєднаний із іншими такими складниками у різних комбінаціях. Це означає, як мінімум, несуперечливість, а, як максимум, функціональну сумісність відповідних засад.

Гносеологічні засади управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства мають бути універсальними щодо практики застосування, і вірність таких засад не має залежати від якихось особливостей підприємства, його розміру, галузевої приналежності тощо. Зрозуміло, що операціоналізація таких засад у вирішенні завдань практичної спрямованості є специфічною та буде залежати від особливостей підприємства, але сам зміст засад у використанні — ні. Тобто гносеологічні засади мають «працювати» без втрати свого змісту на будь-якому підприємстві незалежно від його особливостей.

Прояви антропоного чинника під час використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства є різноманітними: через антропоний чинник оцінка економічної безпеки та ефективності управління бізнес-процесами завжди матиме певну складову суб'єктивності; саме антропоний чинник визначатиме схильність до ризику під час ухвалення рішень, а, отже, й мінімально затребуваний рівень економічної безпеки; саме антропоний чинник визначатиме неможливість повністю об'єктивного сприйняття у забезпеченні економічної безпеки. Зрештою, значна частина негативних наслідків різної природи виникає саме через антропоний чинник. І хоча участь абстрактної людини як суб'єкта дії вимушено сприяє суб'єктивізму використання відповідних гносеологічних засад та часто провокує негативні наслідки, відмовитися від людини як суб'єкта дії у такій ситуації просто неможливо. Бо, попри суб'єктивність оцінок, когнітивні спотворення, можливість домінування власних інтересів, опортуністичну поведінку, провокування ризиків, які є похідними від антропоного чинника, уникнути участі людини у використанні відповідних гносеологічних засад неможливо.

Антропоний чинник частково зумовлює наступний важливий принцип використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства, зокрема суб'єктність управлінського впливу — для практичної імплементації сформованих гносеологічних засад завжди має існувати суб'єкт впливу. Зважаючи на складний характер таких засад та комплексну природу їхнього об'єкта, такий суб'єкт впливу може бути неединичним, буде представлений не окремою людиною, а органом управління. Важливість принципу суб'єктності управлінського впливу полягає у тому, що у разі його недотримання навіть найкращі гносеологічні засади не зможуть бути впроваджені, без суб'єкта впливу економічна безпека підприємства не може бути забезпечена.

Методологічна варіативність у використанні аналізованих гносеологічних засад певною мірою є похідною від антропоного чинника та мультикомбінованості. Методологічна варіативність розглядається як множинність альтернатив використання (комбінацій) складників гносеологічних засад з метою вирішення завдань практичної спрямованості у предметній царині. Вона забезпечує гнучкість управлінських дій, різноманітність реакцій системи управління й у такий спосіб дозволяє здійснювати управлінський вплив навіть у системах із значною внутрішньою різноманітністю. При цьому відбувається дотримання однієї з класичних у теорії управління умов: різноманітність керуючої системи має перевищувати різноманітність керованої. Саме таку умову й забезпечує дотримання принципу методологічної варіативності.

Для практичного використання сформованих гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства важливим є принцип гносеологічної адитивності. Він полягає у визнанні динамічного змісту відповідних гносеологічних засад та можливості додавання до їхнього складу окремих складників — на основі узагальнення індивідуального для конкретного підприємства досвіду, імплементації нових інструментів управління, додавання окремих теоретичних засад тощо. Попри те, що гносеологічні засади за визначенням мають бути повними та достатніми для практичного використання, така їхня повнота не означає незмінності, неможливості удосконалення. Навпаки, з метою забезпечення практичної цінності, можливості практичного використання, адекватності мінливому середовищу діяльності будь-якого підприємства у практичному використанні такі гносеологічні засади повинні передбачати можливість коригування, зміни, доповнення, що й уособлено у принципі гносеологічної адитивності.

Під час практичного застосування відповідних гносеологічних засад має бути забезпечена як принцип практична повнота інтерпретації: під час оцінювання та ухвалення управлінських рішень діючі суб'єкти мають справу не тільки з об'єктивними фактами, оцінками та явищами, але й з необхідністю їхньої інтерпретації щодо змісту, причин та наслідків відповідних фактів та оцінок. І використовувані гносеологічні засади мають забезпечити достатньо повну та вірну інтерпретацію оцінок та фактів щодо всіх суміжних понять у діяльності підприємства, зокрема економічної безпеки як стану підприємства залежно від вибраного підходу до її розуміння, стану окремих бізнес-процесів, виконання таких бізнес-процесів та управління ними тощо.

Інтерпретація всіх отриманих даних та інформації у ході використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства має бути не тільки практично повною, але й однозначною. Попри використовуваний понятійний плюралізм як принцип змісту у складі базису відповідних гносеологічних засад та антропоний чинник як принцип використання таких засад, все ж

такі під час такого використання інтерпретація кількісних та якісних оцінок, сигналів, фактів не має бути множинною: навпаки вона має бути максимально однозначною для формування несуперечливих оцінок, ухвалення обґрунтованих управлінських рішень тощо.

Для формування практично цінних результатів використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства та самої можливості такого формування представляє важливість принцип інструментальної адекватності, яку слід розглядати як відповідність між поставленими цілями та використаними методами, відповідність складників гносеологічних засад поставленим завданням, логічність у використанні вибраних інструментів. У значній кількості випадків немає «добрих» або «поганих» інструментів, є інструменти відповідні та невідповідні. От інструментальна адекватність як принцип використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства як раз і забезпечує необхідну міру відповідності між вибраними для застосування інструментами та необхідними для вирішення завданнями.

Важливою характеристикою будь-якого практичного результату є можливість його практичної перевірки з метою створення впевненості у його досягненні. Така практична перевірка може бути забезпечена використанням результату, вимірюванням або іншими способами підтвердження. У загальному випадку це є відображенням принципу емпіричної верифікованості, який стосовно гносеологічних засад управління бізнес-процесами для забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає отримання таких результатів, які можуть бути перевірені у практичній діяльності, переконання у надійності самих результатів, а, відповідно, й тих гносеологічних засад, які були використані для їхнього отримання. Попри те, що гносеологічні засади за визначенням мають теоретичний зміст, вони у контексті поставленого завдання повинні мати практичну спрямованість на вирішення поставлених завдань (у тому й полягає практичний аспект їхньої цінності), яка перевіряється за рахунок дотримання принципу емпіричної верифікованості.

Практичну цінність сформованих гносеологічних засад управління бізнес-процесами для забезпечення економічної безпеки підприємства складає можливість їхнього практичного втілення — від суто теоретичних положень до практичних дій, інструментів та заходів. Така можливість уособлена у принципі можливості практичної операціоналізації. Сама по собі вірність, повнота та наукова або когнітивна в цілому цінність певних положень, ідей та концептів ще не забезпечує можливості взагалі та успішності зокрема використання таких положень, ідей та концептів на практиці. Має бути певний «місток» — адаптаційний, організаційний, навіть когнітивний — для забезпечення можливості успішного практичного використання суто теоретичних за змістом концептів. Принцип можливості практичної операціоналізації якраз й відображає необхідність наявності такого «містка» для переведення змістовних та вірних теоретичних концептів у практичну площину.

Нарешті як окремий важливий принцип використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства слід розглядати практичну цінність, тобто можливість вирішення практичних потреб у розумні терміни та з використанням розумної кількості ресурсів на основі використання відповідних гносеологічних засад. Принцип практичної цінності щодо використання відповідних гносеологічних засад доповнює принципи можливості практичної операціоналізації та емпіричної верифікованості, акцентуючи увагу саме на практичній стороні використання відповідних гносеологічних засад.

У сформованій сукупності принципів гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства окремі принципи є попарно дещо суперечливими. Наприклад, принципи понятійного плюралізму та однозначності інтерпретації є певною мірою протилежними: понятійний плюралізм за визначенням передбачає множинність трактування того самого поняття та змістовну наближеність первинно різних понять; однозначність інтерпретації спрямована на формування єдиного можливого висновку щодо певного набору фактів або результатів розрахунку. Так само попарно суперечливими є принципи об'єктивності та антропоного чинника: об'єктивність передбачає неупередженість, максимальну свободу від суб'єктивних оцінок; антропоний принцип потребує участі «людини» як суб'єкта ухвалення рішень та оцінювання фактів, а участь «людини» як суб'єкта заперечує максимальну об'єктивність. Так само можна говорити про суперечливість системності та можливості практичної операціоналізації, гносеологічної адитивності та завершеності тощо.

Водночас певна попарна суперечливість принципів побудови гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства, по-перше, не заважає їхньому спільному використанню, по-друге, така суперечливість є не кардинальною щодо змісту принципів, а, скоріше, маржинальною. Наприклад, можна забезпечити дотримання принципів антропоного чинника та об'єктивності у певних прийнятних межах для кожного чинника, але намагання дотриматися *ідеальної* об'єктивності (авторський курсив) унеможливилюватиме врахування антропоного чинника (й навпаки). Так само можна забезпечити одночасне дотримання *прийняттого* понятійного плюралізму та *прийнятної* для практичних потреб однозначності інтерпретації (авторський курсив). Водночас спроба *абсолютизувати* понятійний плюралізм логічним чином унеможливить однозначність інтерпретації — і, навпаки, симпліфікація інтерпретації робить неможливим понятійний плюралізм, оскільки використовувані поняття змістово «вироджуються» та «деградують». Отже, попри окрему попарну суперечливість у сформованій сукупності

принципів побудови гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства на *абсолютному* або *ідеальному рівні* дотримання відповідних принципів (авторський курсив), цілком можливо такої суперечливості уникнути та забезпечити спільне й сукупне дотримання кожного з наведених принципів на прийнятному для практичних потреб рівні (авторський курсив).

Важливість кожного із наведених та описаних принципів гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства може бути продемонстрована на підставі аналізу наслідків їхнього недотримання (табл. 3,4).

Таблиця 3

Наслідки недотримання принципів змісту гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства

Принципи	Наслідки недотримання принципів
Онтологічна визначеність	Втрата змісту гносеологічними засадами через відсутність реального їхнього предмету, вузькоабстрактний та навіть певною мірою метафізичний характер гносеологічних засад
Наукова обґрунтованість	Декларативний необґрунтований характер гносеологічних засад. Гіпотетичний характер гносеологічних засад, який не дозволяє забезпечити надійність висновків та оцінок на їхній основі
Апробованість	Зменшення ймовірності отримання результату у разі практичного використання відповідних гносеологічних засад та, як наслідок, зменшення практичної цінності відповідних засад та можливості їхнього використання з поставленою метою
Надлишкова повнота	Зменшення функціональності гносеологічних засад через обмеження комбінування їхніх елементів, що приведе до зменшення їхньої адекватності стосовно всього різноманіття практичних обставин та завдань, для вирішення яких гносеологічні засади й створювалися
Об'єктивність	Суб'єктивність трактування фактів та оцінок. Залежність оцінок, рішень та дій не від об'єктивних обставин та фактів, а від бажань, цінностей та когнітивних спотворень суб'єктів ухвалення рішень
Системність	Втрата гносеологічними засадами цілісності, формування внутрішніх суперечностей, неврахування окремих суттєвих зв'язків між складниками таких засад, та, як наслідок, можливі істотні відмінності між плановими та фактичними наслідками управлінського впливу
Логічна зв'язність	Неструктурованість гносеологічних засад, яка логічним чином веде до ускладнення їхнього використання, підвищує необхідну кваліфікацію їхніх користувачів, породжує неоднозначності зв'язків між складниками засад, може зменшувати однозначність трактування
Понятійний плюралізм	Звуження змісту, змістове збіднення та обмеження гносеологічних засад, хай навіть й «ціною» збільшення їхньої однозначності інтерпретації, зрозумілості тощо. Певне зменшення функціональності гносеологічних засад через вибраний вузький підхід до трактування певних понять, обмеження контекстів їхнього використання
Структурованість	Ускладнення практичного використання гносеологічних засад. Збільшення хаотичності, невизначеності та множинності розуміння зв'язків між окремими їхніми складниками. Підвищення вимог до практичної кваліфікації користувачів відповідних гносеологічних засад для успішного їхнього практичного використання
Завершеність	Ускладнення практичного використання відповідних гносеологічних засад через неможливість вирішення окремих практичних завдань через відсутність окремих складників таких засад. Можливе уповільнення вирішення частини завдань практичного спрямування через брак окремих необхідних концептів у складі гносеологічних засад
Внутрішня когерентність	Істотне ускладнення спільного використання всіх сформованих гносеологічних засад через їхню взаємну суперечливість, логічні або функціональні конфлікти між їхніми складниками тощо
Інтердисциплінарність	Звуження змісту та обмеження функціональності гносеологічних засад через обмеження походження їхніх складників виключно однією галуззю знання. Штучне спрощення та змістове збіднення відповідних гносеологічних засад.

Таблиця 4

Наслідки недотримання принципів використання гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства

Принципи	Наслідки недотримання принципів
1	2
Мультикомбінованість	Порушення принципу Ешбі, яке неодмінно провокуватиме зменшення функціональності сформованих гносеологічних засад та звуження кола завдань, що можуть бути вирішені із їхнім використанням
Універсальність	Зменшення практичної цінності гносеологічних засад, звуження їхньої придатності тільки для порівняно вузької за певним критерієм групи підприємств (за галузевою приналежністю, розміром, видом діяльності тощо). Необхідність істотної переробки гносеологічних засад у разі необхідності їхнього використання для підприємств іншої галузі, розміру, виду діяльності тощо або у разі значної зміни умов діяльності підприємства, які вже не відповідають умовам, за яких відповідні гносеологічні засади були розроблені
Антропний чинник	Зменшення дієвості та функціональності розроблених гносеологічних засад через неврахування особливостей людини як їхнього користувача. Зростання кількості помилок під час використання відповідних засад. Формування невідповідних або помилкових результатів з використанням відповідних гносеологічних засад внаслідок неврахування особливостей їхнього користувача
Суб'єктність управлінського впливу	Неможливість практичного використання гносеологічних засад через відсутність суб'єкта конкретних дій та неможливість переведення теоретичних положень у практичні заходи, процедури та рішення
Методологічна варіативність	Звуження функціональності гносеологічних засад через однотипність комбінування їхніх складників для вирішення завдань практичної спрямованості, поступове формування однакових реакцій на різні вхідні сигнали, що неодмінно приведе до погіршення результатів використання таких засад
Гносеологічна адитивність	Жорсткість та ригідність гносеологічних засад, яка може зробити їх нефункціональними у разі істотної зміни умов функціонування підприємства, умов його зовнішнього середовища тощо

1	2
Практична повнота інтерпретації	Зростання неоднозначності в оцінках чинників, явищ, показників, об'єктів, яка приведе до зростання невизначеності та буде провокувати множинність альтернатив управлінських рішень без реальних аргументів істотної привабливості якоїсь однієї альтернативи
Однозначність інтерпретації	Ускладнення ухвалення та реалізації рішень, формування оцінок та здійснення зворотного зв'язку через множинність інтерпретації внутрішніх та зовнішніх сигналів, явищ, процесів тощо
Інструментальна адекватність	Ускладнення, уповільнення, удорожчання аж до унеможливлення виконання поставлених завдань через невідповідність використовуваних інструментів поставленим цілям та завданням. Значний розрив між фактично отримуваними та плановими результатами в управлінні підприємством
Емпірична верифікованість	Неможливість оцінювання досягнення цілей та формування запланованих результатів, ускладнення контролю досягнення результатів та співвідношення плану та факту. Множинність інтерпретації фактів, оцінок та результатів
Можливість практичної операціоналізації	Значне ускладнення аж до унеможливлення практичного використання сформованих гносеологічних засад для вирішення практичних завдань
Практична цінність	Можливість успішного практичного використання сформованих гносеологічних засад для вирішення практичних потреб у розумні терміни з використанням обґрунтованої кількості всіх ресурсів (часу, коштів, трудових ресурсів тощо).

З табл. 3, 4 випливає, що кожен зі складу запропонованих принципів гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства — як принципів змісту таких засад, так і принципів їхнього використання — є важливим для забезпечення завершеності, вірності, повноти та функціональності таких засад, а також їхньої дієвості, тобто можливості практичного використання й формування необхідних результатів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Представлені принципи гносеологічних засад управління бізнес-процесами у забезпеченні економічної безпеки підприємства закладають основу для побудови таких засад. Логічно, що наступними доцільними кроками має стати безпосередньо побудова таких засад та формування пропозицій щодо їхньої операціоналізації, тобто наближення до практичного використання.

Література

1. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л.А. Філософія. Вид. 3-тє. К.: Академвидав, 2009. 592 с.
2. Філософський енциклопедичний словник: Енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. К.: Абрис, 2002. 742 с.
3. Козаченко Г. В., Пономарьов В.П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. К.: Лібра, 2003. 280 с.
4. Harbusiuk V., Blikhar V., Rudnichenko Ye., Havlovska N. Socio-economic security of the region in war conditions: damage assessment, modelling of recovery paths and their regulatory support. Social & Legal Studios. 2024. Vol. 7, No. 2. P. 149-161.
5. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління: монографія. Львів: «Ліга-Прес», 2012. 256 с.
6. Притис В.І., Гавловська Н.І., Рудніченко Є.М. Інституціональне середовище формування системи безпекоорієнтованого управління промисловими підприємствами в умовах глобалізаційних змін. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. №6. Т.1. С. 230-232.
7. Грибіненко О.М., Шагоян С.М. Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Вип. 22. № 1. С. 98–100.
8. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія, 2012. Львів: Львівська комерційна академія. 388 с.
9. Samborska O., Rudnichenko Y., Havlovska N., Matiukh S., Nazarchuk T., Harbusiuk V. Assessment of Negative Impact of Operating Environment of the Enterprise on Business Processes and Economic Security. TEM JOURNAL – Technology, Education, Management, Informatics. – 2024. Vol. 13(2). P.1345-1351.
10. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Київ: Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, 2012. 48 с.
11. Гринкевич С., Когут М., Станкевич М. Еволюція теоретичних концепцій економічної безпеки підприємства. Економіка та суспільство. 2023. №50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2437>
12. Гавловська Н.І., Параскевич В.С., Семенченко В.М., Яблонський Т.І. Теоретичні концепти економічної безпеки: ризик, загроза, небезпека. Development Service Industry Management. 2023. №3. С. 35-39.
13. Ярова Ю. О., Артеменко Л. П. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2016. № 13. С. 257–263.

-
14. Kryvdyk V., Rudnichenko Y., Havlovska N., Matiukh S., Harbusiuk V., Samborska O. Implementation of Modern Management Technologies in Enterprise Economic Security. TEM JOURNAL – Technology, Education, Management, Informatics. 2023. Vol. 12(4). P.2137-2143.
15. Лисенко А. О., Грабар Д. О. Аналіз сутності поняття економічної безпеки підприємства. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2020. № 1 (24). С. 101–109.
16. Гринько Т. В., Лисенко Л.В. Фактори формування економічної безпеки підприємства. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». Дніпропетровськ: Біла К.О., 2014. Випуск 8 (3). №10/1. Т. 22. С. 85-90.
17. Лойко В. В. Загрози економічній безпеці промислового підприємства промислового підприємства: сутність та класифікація. Ефективна економіка. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4372>
18. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. Науковий погляд: економіка та управління. 2022. № 3 (79). С. 97–102.
19. Токмакова І., Девезенко С. Економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах війни. Via Economica. 2023. № 3. С 88–93.
20. Сисоліна Н., Савеленко Г., Сисоліна І. Економічна безпека агропідприємств в умовах війни: можливості та загрози. Економіка та суспільство. 2024. №65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4376>
21. Нагірна О. В. Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах війни. Матеріали круглого столу «Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повоєнної відбудови держави». Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 219–222.
22. Encyclopedia of Management Theory / ed. by E. H. Kessler. Newbury Park, CA: SAGE Publications, 2013. 1005 p.
23. Meskon M. H., Albert M., Khedouri F. Management. 3rd edition. New York: Harper & Row, 1988. 777 p.
24. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Теоретичні та прикладні засади менеджменту. Навчальний посібник. 3-тє вид., доп. і перероб. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2007. 384 с.
25. Філіна С., Крутько О., Кужель О. Теоретичні та методичні аспекти процесного підходу до управління підприємством. Сталий розвиток економіки. 2024. №3 (50). С. 382–385.
26. Скляр Є. В., Ксенофонтова А. Ю. Процесний підхід до управління підприємством в контексті антикризового розвитку. 2020. №156. С. 155–158.
27. Андрушкевич Н. В., Чен Н. О., Подібка В. В. Особливості процесного підходу в управлінні підприємством. Таврійський науковий вісник. Серія: економіка. 2024. №20. С. 215–220.
28. Антоненко О., Ліжєвський А., Щербань О. Управління розвитком підприємства на засадах процесного підходу. Структурні, просторові, технічні та організаційно-економічні чинники інноваційного розвитку будівельної галузі України в сучасних умовах: матеріали науково-практичної конференції (30-31 травня 2023р, м. Київ) / Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. К.: КНУБА, 2023. С. 57–60.
29. Harrington J., Esseling K. S., Nimwegen W. Business Process Improvement: Documentation, Analysis, Management, Optimization. New York: McGraw-Hill, 1997. 314 p.
30. Madison D. Process Mapping, Process Improvement and Process Management: A Practical Guide to Enhancing Work Flow and Information Flow. Spring, TX: Paton Professional, 2005. 328 p.
31. Перерва І. Переваги впровадження процесного підходу до управління підприємством. Економіка та суспільство. 2021. №29. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/539>
32. Гвоздь М. Я., Мицько В. І. Проблеми та переваги використання процесного підходу до управління машинобудівними підприємствами. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Логістика. 2014. № 811. С. 56–62.
33. Олійничук О. І. Архітектура системи економічної безпеки підприємства: економіко-процесний підхід. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Випуск 10. С. 434–438.
34. Якименко Ю. М. Вибір підходу до оцінки економічної безпеки бізнесу в організації Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2015. № 3. С. 133–142.
35. Валіков В. П., Македон В. В. Економічна безпека підприємства в концепті процесного управління. Нобелівський вісник. 2017. №1(10). С. 12–22.
36. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. К., Ірпінь: Перун, 2003. 1440 с.
37. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження. Львів: Світ, 2001. 416 с.

References

1. Prychepii Ye. M., Chernii A. M., Chekal L.A. Filosofija. Vyd. 3-tie. K.: Akademvydav, 2009. 592 s.
2. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk: Entsyklopediia / NAN Ukrainy, In-t filosofii im. H. S. Skovorody; holov. red. V. I. Shynkaruk. K.: Abrys, 2002. 742 s.

3. Kozachenko H. V., Ponomarov V.P., Liashenko O. M. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia: monohrafiia. K.: Libra, 2003. 280 s.
4. Harbusiuk V., Blikhar V., Rudnichenko Ye., Havlovska N. Socio-economic security of the region in war conditions: damage assessment, modelling of recovery paths and their regulatory support. *Social & Legal Studies*. 2024. Vol. 7, No. 2. P. 149-161.
5. Zhyvko Z. B. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist, mekhanizmy zabezpechennia, upravlinnia: monohrafiia. Lviv: «Liha-Pres», 2012. 256 s.
6. Prytys V.I., Havlovska N.I., Rudnichenko Ye.M. Instytutsionalne seredovyshe formuvannia systemy bezpekoorientovanoho upravlinnia promyslovymy pidpriemstvamy v umovakh hlobalizatsiinykh zmin. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. 2018. №6. T.1. S. 230-232.
7. Hrybinenko O.M., Shahoian S.M. Sutnist ta shliakhy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*. 2017. Vyp. 22. № 1. S. 98–100.
8. Vasylytsiv T. H., Voloshyn V. I., Boikevych O. R., Karkavchuk V. V. Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia : monohrafiia, 2012. Lviv: Lvivska komertsiiina akademiia. 388 s.
9. Samborska O., Rudnichenko Y., Havlovska N., Matiukh S., Nazarchuk T., Harbusiuk V. Assessment of Negative Impact of Operating Environment of the Enterprise on Business Processes and Economic Security. *TEM JOURNAL – Technology, Education, Management, Informatics*. – 2024. Vol. 13(2). P.1345-1351.
10. Vlasniuk O. S. Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku. Kyiv: Natsionalnyi instytut problem mizhnarodnoi bezpeky pry Radi natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy, 2012. 48 s.
11. Hrynkevych S., Kohut M., Stankevych M. Evoliutsiia teoretychnykh kontseptsii ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2023. №50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2437>
12. Havlovska N.I., Paraskevych V.S., Semenchenko V.M., Yablonskyi T.I. Teoretychni kontsepty ekonomichnoi bezpeky: ryzyk, zahroza, nebezpeka. *Development Service Industry Management*. 2023. №3. S. 35-39.
13. Yarova Yu. O., Artemenko L. P. Struktura ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh kryzy. *Ekonomichni visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. 2016. № 13. S. 257–263.
14. Boiko V., Hodovanets V. Strukturyzatsiia naukovykh pidkhodiv do vyznachennia sutnosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Development Service Industry Management*. 2024. №3. S. 14–18.
15. Kryvdyk V., Rudnichenko Y., Havlovska N., Matiukh S., Harbusiuk V., Samborska O. Implementation of Modern Management Technologies in Enterprise Economic Security. *TEM JOURNAL – Technology, Education, Management, Informatics*. 2023. Vol. 12(4). P.2137-2143.
16. Hrynkova T. V., Lysenko L.V. Faktory formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii «Ekonomika»*. Dnipropetrovsk: Bila K.O., 2014. Vypusk 8 (3). №10/1. T. 22. S. 85-90.
17. Loiko V. V. Zahrozy ekonomichnoi bezpeky promyslovoho pidpriemstva: sutnist ta klasyfikatsiia. *Efektivna ekonomika*. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4372>
18. Tulchynska S. O., Solosich O. S. Kontseptualni zasady zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh voiennoho stanu. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*. 2022. № 3 (79). S. 97–102.
19. Tokmakova I., Devenenko S. Ekonomichna bezpeka subiektiv hospodariuvannia v umovakh viiny. *Via Economica*. 2023. № 3. S. 88–93.
20. Sysolina N., Savelenko H., Sysolina I. Ekonomichna bezpeka ahropidpriemstv v umovakh viiny: mozhlyvosti ta zahrozy. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2024. №65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4376>
21. Nahirna O. V. Problemy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv v umovakh viiny. *Materialy kruhloho stolu «Bezpekovi aspekty upravlinnia orhanizatsiinykh v umovakh viiny ta povoiennoi vidbudovy derzhavy»*. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnurishnikh sprav, 2023. S. 219–222.
22. *Encyclopedia of Management Theory* / ed. by E. H. Kessler. Newbury Park, CA: SAGE Publications, 2013. 1005 p.
23. Meskon M. H., Albert M., Khedouri F. *Management*. 3rd edition. New York: Harper & Row, 1988. 777 p.
24. Kuzmin O. Ye., Melnyk O. H. Teoretychni ta prykladni zasady menedzhmentu. *Navchalnyi posibnyk*. 3-tie vyd., dop. i pererob. Lviv: NU «Lvivska politekhnika», 2007. 384 s.
25. Filina S., Krutko O., Kuzhel O. Teoretychni ta metodychni aspekty protsesnoho pidkhodu do upravlinnia pidpriemstvom. *Stalyi rozvytok ekonomiky*. 2024. №3 (50). S. 382–385.
26. Skliar Ye. V., Ksenofontova A. Yu. Protsepy pidkhodu do upravlinnia pidpriemstvom v konteksti antykrizovoho rozvytku. 2020. №156. S. 155–158.
27. Andrushkevych N. V., Chen N. O., Podibka V. V. Osoblyvosti protsesnoho pidkhodu v upravlinni pidpriemstvom. *Tavriiskiy naukovyi visnyk. Serii: ekonomika*. 2024. №20. S. 215–220.
28. Antonenko O., Lizhevskiy A., Shcherban O. Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva na zasadakh protsesnoho pidkhodu. *Strukturi, prostorovi, tekhnichni ta orhanizatsiino-ekonomichni chynnyky innovatsiinoho rozvytku budivelnoi haluzi Ukrainy v suchasnykh umovakh: materialy nauково-praktychnoi konferentsii (30-31 travnia 2023r, m. Kyiv) / Kyiv. nats. un-t bud-va i arkhitektury*. K.: KNUBA, 2023. S. 57–60.
29. Harrington J., Esseling K. S., Nimwegen W. *Business Process Improvement: Documentation, Analysis, Management, Optimization*. New York: McGraw-Hill, 1997. 314 p.
30. Madison D. *Process Mapping, Process Improvement and Process Management: A Practical Guide to Enhancing Work Flow and Information Flow*. Spring, TX: Paton Professional, 2005. 328 p.
31. Pererva I. Perevahy vprovadzhennia protsesnoho pidkhodu do upravlinnia pidpriemstvom. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2021. №29. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/539>
32. Hvozdenko M. Ia., Mytsko V.I. Problemy ta perevahy vykorystannia protsesnoho pidkhodu do upravlinnia mashynobudivnyimi pidpriemstvamy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*. Lohistyka. 2014. № 811. S. 56–62.
33. Oliinychuk O. I. Arkhitektonika systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: ekonomiko-protsepy pidkhodu. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2016. Vypusk 10. S. 434–438.
34. Yakymenko Yu. M. Vybir pidkhodu do otsinky ekonomichnoi bezpeky biznesu v orhanizatsii *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*. 2015. № 3. S. 133–142.
35. Valikov V. P., Makedon V. V. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva v kontsepti protsesnoho upravlinnia. *Nobelivskiy visnyk*. 2017. №1(10). S. 12–22.
36. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoi movy / uklad. V. T. Busel. K., Irpin: Perun, 2003. 1440 s.*
37. Mochernyi S. V. *Metodolohiia ekonomichnoho doslidzhennia*. Lviv: Svit, 2001. 416 s.